

Maatregelen nodig voor behoud

Mispel hoort bij Nederland

Foto's: Bert Maes.

De mispel (*Mespilus germanicus*) wordt wel beschouwd als onze mooiste wilde bosheester. Strikt genomen is de mispel geen echt inheemse struik. De soort maakt echter al zo lang deel uit van onze bossen en houtwallen, dat hij door botanici meestal wel als zodanig wordt beschouwd. Om het voortbestaan van de mispel in ons land veilig te stellen is bescherming hard nodig.

De mispel was genoegzaam bekend in het Middellandse Zeegebied in de Griekse en Romeinse oudheid. Verondersteld wordt dat de mispel door de Romeinen naar Noord-Europa is gebracht. In Zuid-Engeland en Duitsland zijn bij archeologische opgravingen Romeinse mispelvondsten gedaan. Bekend is dat de Romeinen diverse mediterrane vruchten importeerden.

De oudste vondsten van mispel in ons land dateren van de 14e (Kampen) en 15e eeuw (Leiden). Al in het begin van de 9e eeuw wordt de mispel samen met andere fruitsoorten genoemd in de 'Capitulare de villis' van Karel de Grote. Uit circa 820 is zelfs een 'Me-

spilarium' bekend van de plattegrond van de kloostertuin van St. Gallen in Zwitserland. Ook van de latere middeleeuwen zijn er diverse meldingen. In ons land zijn heraldische gemeentewapens bekend met afbeeldingen van de mispelbloem: die van Doetinchem en van Sint Odiliënberg. Het wapen van Doetinchem, met gouden leeuw en drie zilveren mispelbloemen, dateert van rond 1500, maar het motief gaat mogelijk terug tot 878 op de wapens van de Graven van Gelre. Het wapen van St. Odiliënberg is verwant aan dat van Doetinchem en heeft dezelfde ingrediënten. De bloemen zijn hier rood, omdat volgens een sage de gelderse draak bij een

mispelboom werd verslagen en zijn bloed op de bloemen terechtkwam.

Bijzondere verschijning

De in mei en juni helderwit bloeiende struik of kleine boom, met de karakteristieke, door lange kelkbladeren gekroonde vruchten is zeker een bijzondere verschijning. De bladeren zijn rondachtig tot langwerpig en zacht behaard. Bij de wilde vorm zijn de takken gedoornd. De vrij harde, haringe vrucht bevat twee tot vijf zaden die zoals bij de appel gerangschikt zijn. De zaden liggen echter niet in een kroosje, zodat de term steenvrucht meer van toepassing is. Overigens is men er reeds in geslaagd een pitloze vrucht te kweken. De mispel is sterk verwant aan de meidoorn en werd er vroeger bij ingedeeld. Van het geslacht mispel bestaat slechts één soort. Wel zijn er geslachten die er wat op lijken, zoals de genoemde meidoorn en de Japanse mispel (*Eriobotrya japonica*). In cultuur zijn er in de 18e eeuw kruisingen van de mispel ontwikkeld met de eenstijlige - en

tweestijlige meidoorn, de *Crataegomespilus*. Ook bestaan er enthybriden. Zelfs peren kunnen op mispelonderstammen worden geënt. Ook schijnen kruisingen met lijsterbessen (*Sorbus sp.*) mogelijk te zijn. Om mispels uit zaad op te kweken is speciale kennis en ervaring vereist. De mispel wordt daarom meestal middels enten vermenigvuldigd.

Ofschoon de vruchten door vogels en zoogdieren, zoals eekhoorns, worden gegeten zaait de mispel niet gemakkelijk spontaan uit in nieuwe milieu's. De soort wordt zelfs als een indicator van oude bosplaatsen aangemerkt. De mispel heeft zich op dergelijke oude groeiplaatsen kennelijk tot de dag van vandaag weten te handhaven.

Bescherming noodzakelijk

In ons land is de mispel zeldzaam en staat op de zogenaamde Rode Lijst. Het meest algemeen komt de soort nog voor in Zuid-Limburg en verder in Noord-Limburg, Rijk van Nijmegen, de Achterhoek en Twente. In Drenthe ontbreekt de soort en wordt de grens van het areaal bereikt. Elders in het land komt de mispel nog wel eens voor, maar betreffen dan waarschijnlijk verwilderde exemplaren. De bostypen waar de mispel voorkomt zijn vergelijkbaar met die van het oorsprongsgebied: het Eiken-Haagbeukenbos en het Veldbies-Beukenbos en Parelgras-Beukenbos. Ook in het armere Wintereiken-Beukenbos kunnen we de mispel nog aantreffen.

Deze bostypen komen voor langs meanderende beken bij Winterswijk en Oldenzaal en in de hellingbossen van het Limburgse mergelgebied. Waar meer lichtinval is in de bosranden en houtwallen komt de mispel uitbundig in bloei en vrucht. Meestal komt hij als een enkel exemplaar of in kleine aantallen voor. Grotere populaties zijn zeldzaam, maar komen in Zuid-Limburg wel voor. We kunnen mispel aantreffen in het gezelschap van andere, meer bijzondere houtige gewassen zoals winterlinde, steeliep, jeneverbes, taxus, wegedoorn en wilde appel.

Opvallend is dat de vruchten van de mispels die de laatste eeuwen in ons land zijn gekweekt, twee tot drie keer zo grote vruchten hebben dan die van de wilde exemplaren. Ook de blade-

ren zijn dan groter en doorns ontbreken. In oude tuinen en op buitenplaatsen komen dergelijke grote mispels nog wel eens voor. Ook in het herkomstgebied komen nog steeds meerdere mispelvariëteiten voor. In ons land gaat de mispel achterruit, zodat bescherming noodzakelijk is. Ook uit oogpunt van cultuurhistorie is behoud van belang. Inmiddels is zaad van verschillende oude locaties verzameld om de mispel bij landschapsherstel weer aan te planten.

Voor veel toepassingen geschikt

Een echt rotte mispel is bepaald niet aan te bevelen, maar enige gisting is voor een smakelijke vrucht wel noodzakelijk. Veel gegeten wordt de mispel zeker niet meer. Voor de liefhebber is er met de mispel overigens van alles te doen. Er kan jam, marmelade of gelatine van worden gemaakt. Hij is geschikt voor cakes en gebak. Er kan wijn, siroop, brandy en cider van bereid worden. Zelfs worden er oude toepassingen genoemd in de geneeskunde waaronder het voorkómen van miskramen en het versterken van het geheugen. Het hout is hard, fijn gernerfd en buigzaam. In de volkskunde heeft de mispel weinig geschiedenis, al schijnt een gevorkte tak als wichelroede zeer geschikt en kon een heks bij de aanwezigheid van een mispelstok haar activiteiten maar beter staken. Voor bescherming van de baby in de wieg en het vee in de stal had men er waardevol geriefhout aan.

Mispelbloemen.

Mispel met vruchten.

Mispel is niet meer weg te denken uit sommige delen van ons land. Deze wilde bosheester ziet er niet alleen fraai uit, maar kent ook vele toepassingsmogelijkheden. Maatregelen zijn nodig voor het behoud van de struik

Bert Maes

B. Maes heeft een ecologisch adviesburo in Utrecht en is deskundige op het gebied van inheemse bomen en struiken.